

Stortinget v/
Kommunal- og forvaltningskomiteen
Energi- og miljøkomiteen
Helse- og omsorgskomiteen

Hamar, 09.11.2020

Vår ref.: 504.100/TBr/TLJ/2020/83

Stortingsmelding om vann- og avløpstjenestene – komitémerknad til statsbudsjett 2021

Dagens organisering og regulering av vann- og avløpstjenestene er ikke tilpasset dagens behov, og vil ikke være bærekraftig med de utfordringene som allerede nå begynner å bli prekære. Kommunenes arbeid med å sikre innbyggerne nok rent drikkevann og forsvarlig rensing av avløpsvannet blir stadig mer krevende. Utfordringsbildet er sammensatt og involverer mange aktører.

Klimaendringer, befolkningsvekst, høyere kvalitetskrav og en historikk med for lite fokus på vedlikehold har bidratt til at det nå er nødvendig med en storstilt innsats. Målet må være å sikre drikkevannet mot forurensning, redusere lekkasjer inn i og ut fra ledningsnett, unngå forurensning fra avløpsvannet og hindre at ledningene blir fylt opp av overvann som skader bygninger og infrastruktur.

Hypigere lokale styrtregn og lengre tørkeperioder utfordrer allerede i dag kapasiteten i ledninger, høydebasseng og avløpsrenseanlegg og øker behovet for å rense drikkevannet. Samtidig fører tilførsel av miljøgifter og mikroplast til at stat og kommune må vurdere om det er behov for mer avanserte renseløsninger.

For at vi skal lykkes i dette arbeidet må staten i større grad gi nasjonale føringer, slik at aktørene får mer samordnede, entydige og hensiktsmessige rammebetingelser. Vi mener disse utfordringene egner seg godt for å belyses og koordineres gjennom en stortingsmelding. Sektoren preges av være regulert av mange ulike departementer og direktorater hvor ansvaret ikke er tilstrekkelig samordnet. Ingen tar det overordnede ansvaret for å regulere tjenestene som kommunene skal levere til sine innbyggere, til tross for at vann- og avløpstjenestene er blant de mest sårbare av de samfunnskritiske tjenestene.

Investeringsbehov og gebyrvekst.

I januar 2021 vil Norsk Vann publisere en rapport om investeringsbehovet de neste 20 årene. Beregningene vil vise at for å sikre kvaliteten i tjenestene, må kommunene investere ca. 320 milliarder kroner i å oppgradere og fornye vann- og avløpsinfrastrukturen.

Gebyrveksten for innbyggerne vil bli betydelig, fra dagens nivå på gjennomsnittlig 10 000 kroner i året til over 30 000 kroner i året. Det vil kreve tøffe lokale beslutninger for å kunne gjøre de nødvendige tiltakene for å trygge tjenestene og samtidig begrense gebyrveksten. Vi vet at gebyrene både i dag og fremover vil variere mye mellom kommuner. Ulikheten baserer seg i hovedsak på demografiske forhold og på hvor mye den enkelte kommune har investert de siste 20 årene. Analyser av KOSTRA-data viser at antall km ledning pr. innbygger som er tilknyttet ledningsnett avgjør gebyrnivået. Kommuner med få innbyggere og store avstander mellom husene vil kunne få svært høye gebyrer. Økt bevissthet rundt hvorfor gebyrene må øke, vil bidra til å få de nødvendige lokale tiltakene gjennomført. Risikoen for at nødvendige tiltak ikke blir gjort, øker i takt med gebyrstørrelsen. Det er viktig å belyse statens rolle i dette.

Rammeverket for tjenestene må samordnes og moderniseres

Det er ingen debatt om selvkost som et egnet verktøy for å finansiere de kommunale vann- og avløpstjenestene. Staten har det overordnede ansvaret for å utforme et hensiktsmessig rammeverk for tjenestene. I dag er dette preget av en fragmentert stat. Flere departement har et delansvar, som er lite koordinert og hvor ingen tar ansvar for den samlede tjenesten til innbyggerne. Selv om Miljødirektoratet nylig har foreslått en overordnet bestemmelse i vass- og avløpsanleggslova, så er det fortsatt mange uavklarte spørsmål. Et eksempel er spørsmålet om hvordan kommunene skal finansiere etablering, drift og vedlikehold av tiltakene som skal forebygge skader fra overvann. Skal dette finansieres gjennom gebyr eller må det dekkes i konkurranse med alle andre viktige tiltak over det ordinære kommunebudsjettet? Det er også behov for å vurdere hvilket ansvar den som etablerer et slikt forebyggende tiltak skal ha for skader dersom tiltaket viser seg å ikke være tilstrekkelig. Overvannsutvalget pekte på disse viktige problemstillingene i sin utredning fra 2015, og de er fortsatt ikke avklart.

Fylkesmennene har strammet inn sin oppfølging av avløpsrensaneanleggenes utslippstillatelser, noe som medfører en stor økning i investeringsbehovet og tilhørende behov for å øke gebyrene. Samtidig skaper det uavklarte regelverket for slam og slambehandling stor usikkerhet ved valg av teknologi og tilsvarende høy risiko for feilinvesteringer. Valg av metode for behandling og disponering av avløpslam har stor betydning ved fornying og bygging av nye avløpsrensaneanlegg. Regelverket for gjødselvarer av organisk opphav mv forvaltes av Mattilsynet, og har vært under revisjon siden 2010. Det haster å få avklart rammebetingelsene for behandling og disponering av avløpslam, slik at kommuner og selskap kan investere fornuftig og langsiktig.

Organisering og kompetanse

Kommunene har ulikt bosettingsmønster, ulik topografi og store variasjoner i klima. Dette krever ulike og tilpassede lokale løsninger for en optimal organisering. Samtidig vil kommuner mange steder slite med å få tak i nok kompetanse de neste årene. Norsk Vann ser nå på hvordan vi fremover kan få en mer effektiv organisering av tjenestene. Dette arbeidet skal være klart til juni 2021.

Kompetansebehovet kan ikke løses alene med organisering. Vi må sikre at vi utdanner nok ingeniører og fagarbeidere for fremtiden. Den private rådgiverbransjen er også sentral for å løse oppgavene, tilgjengeligheten til denne bransjen for kommunene er bedre i de sentrale strøk.

Norsk Vann rapport 258 (2020) om rekrutteringsbehovet i vannbransjen fram mot 2050, gir status og prognoser for antall ansatte i bransjen med vann- og avløpsteknisk utdanning. Det er behov for å utdanne flere sivilingeniører, ingeniører og driftsoperatører for å løse dagens oppgaver og fremtidige utfordringer. Ut fra prognoser basert på tall fra RIF og KS er det beregnet at det må utdannes 37 sivilingeniører og 41 ingeniører hvert år fram mot 2050. For driftsoperatører er behovet enda større, her er behovet godt over 100 per år fram til 2050, med størst behov i første del av perioden.

Hvordan vi skal løse disse utfordringene bør også belyses i en slik stortingsmelding.

Innovasjon

Teknologiutvikling er avgjørende for å kunne tilby gode og sikre vann- og avløpstjenester i fremtiden til en overkommelig kostnad. Gårdsdagens løsninger gir ikke svar på de utfordringene bransjer står ovenfor. Videre er det ønskelig at teknologiutviklingen skjer i nært samarbeid mellom kommunene, entreprenører, rådgiver, kunnskapssektoren og virkemiddelapparatet innen FoU. I en fragmentert bransje har dette til nå vært vanskelig. Det etterlyses et krafttak! Ut fra dette ba Stortinget om et innovasjons- og teknologiutviklingsprogram for bransjen. Dette er utredet og fremlagt for Helse- og omsorgsdepartementet, men ytterligere avklaring lar vente på seg. Det er foreslått en løsning hvor programmet finansieres gjennom et mindre påslag på

vann- og avløpsgebyret, noe som krever endring i regelverket¹. Bransjen har behov for koordinering fra statlige myndigheter for videre fremdrift. Et slikt program vil kunne være en nøkkel til videre utvikling både i offentlig og privat sektor innen vann og avløp.

Kommunen kjøper i dag varer og tjenester for 17,5 milliarder kr årlig i det private markedet. Behovet for bedre vann og avløpstjenester er enormt i ute i verden. Når vi de neste 20 årene skal bestille vesentlig mer fra det private markedet må anledningen til å bygge en sterk og internasjonalt konkurransedyktig leverandørindustri benyttes. Nasjonalt finnes det mye kompetanse i andre næringer som kan bidra inn. Skal vi få til dette må også staten bidra slik at vi får til en trippel helix, hvor forskning, næringsliv og det offentlige kan samvirke godt.

Gjennom teknologiutvikling innen vann og avløp vil Norge bidra positivt til et av de viktige bærekraftmålene til FN, også utenfor vårt eget land. Hvordan vi best kan gjøre dette bør belyses i en stortingsmelding.

Oppsummert

Vannbransjen er av en karakter der mange aktører har ansvar og spiller en rolle. Kommunene og interkommunale selskaper, flere ulike departementer og enda flere tilhørende direktorater, fylkesmennene, rådgiverbransjen, leverandørindustrien og utøvende entreprenører har alle innvirkning på tjenestene som leveres.

Vannbransjen må:

- Forholde seg til fragmentert lov- og regelverk, liten grad av standardisering, manglende koordinering av innsamling og gjenbruk av data, manglende avklaringer på sentrale og dimensjonerende områder, som overvann og håndtering av avløpsslam, for å nevne noe.
- Forholde seg til klimaendringene som påvirker leveransen av vann- og avløpstjenestene. Et villere og våtere klima, med hyppigere styrtregn som rammer vilkårlig, gjør at flere vannkilder blir sårbare. I tillegg kommer utfordringer knyttet til håndtering av overvann og avløpsproblematikk, samt økt fare for skred og flom som truer samfunnskritisk infrastruktur også på vann- og avløpsområdet.

Alt dette skal altså løses av kommuner som er svært ulike både når det gjelder topografi og innbyggertall, og begge deler har innvirkning på kostnadsbildet. I tillegg er tilgang til kompetanse og kapasitet i både planleggings- og gjennomføringsfasen ulikt fordelt i landet.

Mange av problemstillingene er kjent fra før, for både forvaltningen og politikerne i Regjeringen og på Stortinget. Kompleksiteten og omfanget av utfordringene er nå så store at vi mener tiden er moden for en mer helhetlig tilnærming til utfordringene, gjennom en egen stortingsmelding.

Norsk Vann ber derfor om en merknad til statsbudsjettet slik at Stortinget kan få en stortingsmelding til behandling hvor disse problemstillingene blir grundig belyst og analysert. Om en slik merknad passer best i Helse- og omsorgskomiteen utfra vannforsyning og folkehelse, Energi- og miljøkomiteen fordi her ligger sentrale deler av lovverket på avløp, eller Kommunal- og forvaltningskomiteen som har det overordnede ansvaret for kommunene, er for oss litt uklart. Vi sender derfor denne henvendelsen til partiene sine medlemmer i disse komiteene.

¹ Modellen for programmet er utredet av Folkehelseinstituttet. Bransjen støtter fremlagt modell. Her ønsker man en endring i vass- og avløpsanleggslova § 4 a, slik at man kan ta inn et mindre beløp pr abonnent. Dette vil danne grunnlaget for et vannbransjens innovasjonsprogram. Et bidrag på kr. 50,- per abonnent i året, vil gi omlag 100 millioner kroner. Bransjen står samlet bak programmet. Det støttes av Norsk Vann, KS, Maskinentreprenørenes forbund og Huseierne. Målsetting er at abonnentene vil få igjen denne delen av gebyret på sikt med billigere og bedre løsninger. Alternativet er ytterligere økning i kostnader og følgelig gebyrøkning.

**Med hilsen
Norsk Vann BA**

Thomas Breen

Thomas Breen
Direktør

Thomas Langeland Jørgensen
(sign)
Stabsleder kommunikasjon og
samfunnskontakt

Norsk Vann er den nasjonale interesseorganisasjonen for vannbransjen. Organisasjonen skal bidra til rent vann og en bærekraftig utvikling av bransjen gjennom å sikre gode rammebetingelser, kompetanseutvikling og samhandling. Norsk Vann eies av norske kommuner, kommunalt eide vann- og avløpsseksjoner, kommunenes driftsassistanser og noen samvirkevannverk. Norsk Vann representerer 320 kommuner med ca. 96 % av landets innbyggere. En rekke leverandører, rådgivere m.v. er tilknyttede medlemmer. Norsk Vann har en samarbeidsavtale med KS.